

Motion till riksdagen 2018/19:3099

av **Håkan Svenneling m.fl. (V)**

med anledning av skr. 2018/19:114 Strategisk exportkontroll 2018 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utvärdera utvecklingen i Brasilien och agera för att svenska vapen inte bidrar till kränkningar av mänskliga rättigheter eller skapar instabilitet i regionen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i kommande skrivelser om strategisk exportkontroll, krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden ska redovisa enligt vilken lag exporttillstånd beviljats och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska göra en grundlig utvärdering av det förändrade regelverket tre år efter att det trätt i kraft för att se om det inneburit den skärpta exportkontroll av krigsmateriel som avsetts och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska vidta åtgärder för att vapenexportaffärer till de icke-demokratiska länder som deltar militärt i Jemenkonflikten inte ska tillåtas och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör stoppa vapenexportaffärer till Förenade Arabemiraten och tillkännager detta för regeringen.

2 Inledning

Vänsterpartiet vill att Sverige ska vara ett land som konsekvent står upp för demokrati och folkstyre, ett land som aktivt och konsekvent arbetar för fred och nedrustning samt ett land som fördömer varje brott mot de mänskliga rättigheterna, oavsett var, av vem eller med vilka motiv de begås. Sverige har alla möjligheter att vara en sådan röst. Utrikesminister Margot Wallströms kritik gentemot Saudiarabien, erkännandet av Palestina och inrättandet av en nedrustningsambassadör är välkomna exempel på hur Sverige kan gå före och göra skillnad. Men för att kunna vara en röst för mänskliga rättigheter, nedrustning, fred och jämställdhet med trovärdighet krävs att Sverige slutar beväpna auktoritära regimer, länder som befinner sig i krig och stater som begår grova och omfattande brott mot de mänskliga rättigheterna. Bland köparna av svenska vapen återfinns en lång rad diktaturer, krigförande stater och länder som begår grova och omfattande brott mot de mänskliga rättigheterna.

Dubbelmoralen i svensk vapenexport blir tydligast i vapenexporten till de stater som krigar i Jemen. Samtidigt som regeringen talar om vikten av demokrati, fred och kvinnors rättigheter beväpnar Sverige krigförande diktaturer som systematiskt kränker kvinnors rättigheter och bombar det jemenitiska folket. Sverige kommer inte med trovärdighet att vara en röst för mänskliga rättigheter någonstans på jorden så länge denna vapenexport fortsätter.

Vänsterpartiets mål är tydligt. Vi vill se en värld i fred, utan vapen. Därför menar vi att Sveriges vapenexport på sikt helt ska avvecklas.

3 Svensk krigsmaterielexport

I skrivelse 2018/19:114 Strategisk exportkontroll 2018 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden beskriver regeringen den svenska vapenexporten under 2018. Värdet på export av krigsmateriel under 2018 uppgick till strax över 11 miljarder kronor, samma nivå som under 2017. Det i särklass största mottagarlandet var 2018, precis som 2017, Brasilien. Därefter följde Pakistan, Indien, Ungern och USA. Under 2018 har Sverige också exporterat vapen till Turkiet, Filippinerna, Brunei, Indonesien, Malaysia, Singapore, Thailand, Bahrain, Oman, Qatar, Jordanien, Kuwait, Förenade Arabemiraten, Saudiarabien och Algeriet. Samtliga dessa stater, samt Pakistan och Ungern, klassas som icke fria eller delvis fria av Freedom House. Under 2018 beviljades tillstånd för framtida export till samtliga dessa länder. Frågan om effekten av den nya lagstiftningen aktualiseras genom denna lista av länder.

Den 1 januari 2019 tillträdde högerpopulisten Jair Bolsonaro presidentposten i Brasilien. Bolsonaros regering har fler militärer som ministrar än den regering som landet hade under militärstyret efter kuppen 1964. Av 22 ministrar är 2 kvinnor. Sedan han tillträdde har Bolsonaro hunnit legalisera vapeninnehav, öppna upp för exploatering av skyddade områden i regnskogarna i Amazonas och flytta Brasiliens ambassad i Israel till Jerusalem. Han har av sagt sig Brasiliens värdskap för FN:s klimattoppmöte i höst och tydligt profilerat sig som klimatskeptiker. Sedan Bolsonaro tillträdde har vi sett ökade kränkningar av mänskliga rättigheter, inskränkta friheter och krympande demokrati. Människorättsaktivister, hbtq-personer och oppositionella politiker har tvungits lämna landet på grund av dödshot som riskerar att verkställas.

Under 2017 och 2018 var Brasilien det land som Sverige exporterade mest vapen till. Det svensk-brasilianska kontraktet om stridsflygplanet JAS knyter Sveriges och Brasiliens regeringar till varandra under lång tid för ett ömsesidigt beroende. Man har varit mycket aktiv för att få igenom denna affär och hjälpt Saab med det. Man har gått i god för hela 40 miljarder kronor som Brasilien har fått i lån för att kunna ha råd att köpa JAS-planen och även vapen från Sydafrika och Israel. Vänsterpartiet är mycket kritiskt till regeringens stöd till affären och i ljuset av utvecklingen i Brasilien menar vi att regeringen nu måste bevaka den fortsatta affären noga. Det finns stora risker att svenska vapen kommer att användas för att kränka mänskliga rättigheter och skapa instabilitet i Latinamerika. Regeringen bör utvärdera utvecklingen i Brasilien och agera för att svenska vapen inte bidrar till kränkningar av mänskliga rättigheter eller skapar instabilitet i regionen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 Ny lag om svensk vapenexport

Den 19 maj 2011 beslutade riksdagen att tillkänna för regeringen att regeringen skulle återkomma till riksdagen med förslag till en ny krigsmateriellagstiftning i syfte att skärpa exportkontrollen av krigsmateriel gentemot icke-demokratiska stater. Det tog regeringen ett drygt år att tillsätta KEX-utredningen. I juni 2015 lämnade den sitt slutbetänkande. Drygt två år senare lade regeringen fram en proposition som i stora drag följer de förslag som utredningen presenterat. När riksdagen behandlade propositionen var Vänsterpartiet det enda parti som ville ha ett absolut förbud av export av krigsmateriel till diktaturer, stater som kränker mänskliga rättigheter och krigförande stater. Det nya regelverket trädde i kraft den 15 april 2018, nästan sju år efter att riksdagen gjort sitt tillkännagivande.

Vänsterpartiet var drivande bakom beslutet att skärpa regelverket för vapenexporten, och välkomnade att ett förslag lades fram. Den nya lagstiftningen innebär vissa positiva förändringar när det gäller att tydliggöra regeringens ansvar för krigsmaterielexporten och en begränsning av definitionen av följdleveranser samt viss ökad insyn i exporten. Men när det gäller huvudfrågan menar vi att den nya lagen är otillräcklig och sannolikt kommer att göra liten skillnad när det gäller att begränsa exporten av krigsmateriel till diktaturer, stater som kränker mänskliga rättigheter och krigförande stater, samt när det gäller exportens negativa inverkan på en rättvis och hållbar utveckling.

Vänsterpartiet menar att det är upprörande att regeringen på ett drygt halvår kunde genomföra lagändringar som kraftigt begränsade möjligheten för människor att söka skydd undan krig och förtryck i Sverige, men behövde närmare sju år på sig för att lämna förslag om att begränsa försäljningen av de vapen som skapar förtryck och tvingar folk på flykt. Det är förslag som dessutom ser ut att få liten effekt. Under de sju år det tog att ta fram den nya lagen exporterade Sverige krigsmateriel till icke-demokratier för omkring 20 miljarder kronor. Ansvaret för detta vilar på både den nuvarande och den förra regeringen.

Ur regeringens skrivelse 2018/19:114 Strategisk exportkontroll 2018 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden går det inte att utläsa vilka exporttillstånd som beviljats enligt den nya respektive den gamla lagen. Detta är en svaghet i skrivelsen, då denna information får ses som den mest relevanta ett år efter det

att lagstiftningen trätt i kraft. Vänsterpartiet hade gärna sett att skrivelsen redovisade statistiken uppdelat utifrån vilken lag som tillämpats.

Export av krigsmateriel innebär ofta processer som sträcker sig över lång tid. Ett beslut som fattas ett år kan leda till export under flera år framöver, inte minst följdleveranser. Därför menar Vänsterpartiet att regeringen, för att säkerställa maximal transparens, i kommande skrivelser om exporten av krigsmateriel ska redovisa enligt vilken lag exporten beviljats. Regeringen ska i kommande skrivelser om strategisk exportkontroll, krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden redovisa enligt vilken lag exporttillstånd beviljats. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vänsterpartiet yrkade i motion 2017/18:3920 med anledning av proposition 2017/18:23 Skärpt exportkontroll av krigsmateriel – där det går att läsa mer om Vänsterpartiets politik rörande export av krigsmateriel – på att lagen ska utvärderas när den varit i kraft under tre år. Behovet av en tydlig uppföljning är fortsatt aktuellt.

Vänsterpartiets bedömning är att förändringarna av lagen inte kommer att innebära någon tydligt skärpt exportkontroll av krigsmateriel, eftersom hindren inte är ovillkorliga och andra intressen troligtvis fortsatt kommer att väga tyngre i den samlade bedömningen. Exakt vilka effekter regelverket kommer att få är det fortfarande för tidigt att uttala sig om. För att kunna avgöra om avsikten bakom förslaget, och direktiven till KEX-utredningen, uppfylls genom den nya lagen bör förändringarna av regelverket utvärderas efter en viss tid. Regeringen ska göra en grundlig utvärdering av det förändrade regelverket tre år efter att det trätt i kraft för att se om det inneburit den skärpta exportkontroll av krigsmateriel som avsetts. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Sveriges stöd till den Saudiledda koalitionen som krigar i Jemen

Den 26 mars 2015 inledde en militärallians under ledning av Saudiarabien flyganfall mot huthirebellerna i Jemen, vilka i sin tur får stöd från Saudiarabiens ärkefiende Iran. Kriget i Jemen har skapat världens värsta humanitära katastrof. Över 22 miljoner människor behöver humanitärt stöd, och fler än 3 miljoner befinner sig på flykt i landet. 85 000 barn tros ha dött av svält.

Saudiarabien är en av världens största vapenköpare, i särklass störst i regionen. Den koalition som strider mot huthirebellerna i Jemen består förutom av Saudiarabien även av Bahrain, Kuwait, Qatar, Förenade Arabemiraten, Egypten, Jordanien, Marocko och Sudan. Sverige har under bombningarna av Jemen exporterat vapen till sex av staterna som deltar i koalitionen. Även under 2018 exporterade Sverige krigsmateriel och beviljade export till sex av länderna: Saudiarabien, Förenade Arabemiraten, Kuwait, Bahrain, Qatar och Jordanien. Samtliga är att betrakta som auktoritära stater som bryter mot de mänskliga rättigheterna, och de deltar uppenbarligen i en väpnad konflikt. De uppfyller alltså samtliga kriterier för att inte beviljas export av svensk krigsmateriel.

Koalitionen får också stöd av bl.a. USA, Storbritannien, Frankrike, Kanada och Turkiet. EU-parlamentet har antagit flera resolutioner med krav på vapenembargon mot de stater som ingår i den Saudiledda koalition som krigar i Jemen. EU-parlamentet menar att exporten av vapen till exempelvis Saudiarabien strider mot EU:s egna regler.

Parlamentets beslut innebär att EU:s höga representant för utrikes- och säkerhetsfrågor, Federica Mogherini, har fått i uppdrag att ta fram ett förslag på vapenembargo. Beslutet är också en tydlig signal till medlemsstaterna att sluta exportera vapen till Saudiarabien. Vänsterpartiet delar kravet i resolutionen och menar att regeringen bör stötta Federica Mogherini och agera i enlighet med EU-parlamentets rekommendation. Detta har vi motionerat om vid flera tillfällen.

5.1 Vapenembargo mot den Saudiledda koalitionen

Nyligen avslöjade nättidningen The Intercept och franska gräv nätverket Disclose vilken krigsmateriel som används i kriget i Jemen. Avslöjandet som baserades på läckta hemliga dokument visar bl.a. att svenska Saabs radar- och stridsledningssystem Erieye används i kriget. Avslöjandet tydliggör Sveriges och andra länders stöd till det fruktansvärda kriget. Det går inte längre att ducka för det delansvar Sverige har för det enorma lidandet i Jemen.

I punkt 70 i den överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Liberalerna och Centerpartiet som den nya regeringen vilar på går det att läsa följande: ”De fyra partiernas principiella inställning är att inte godkänna vapenexportaffärer till icke-demokratiska länder som deltar militärt i Jemenkonflikten så länge konflikten pågår. Regeringen ska pröva ärenden utifrån gällande lagstiftning.”

Uttrycket principiella inställning skapar viss förvirring, och olika företrädare för regeringspartierna har gett olika besked. Miljöpartiets språkrör Gustav Fridolin sa i SVT:s nyhetsprogram Rapport den 20 januari att det handlar om ett stopp för all export av krigsmateriel, även nya beslut om följdleveranser. Vänsterpartiet menar att regeringen, utifrån detta ställningstagande, bör be Inspektionen för strategiska produkter (ISP) att lämna över alla beslut som rör export av krigsmateriel till alla berörda stater till regeringen för beslut.

Fridolin fick också frågan om överenskommelsen också innebär ett stopp för redan beslutade, men inte ännu levererade, affärer t.ex. försäljningen av Globaleye till Förenade Arabemiraten. Svaret blev att regeringen skulle ”analysera det”. Vänsterpartiet menar att det är självklart att all krigsmaterielexport måste stoppas om detta ska vara helt trovärdigt som ställningstagande.

I ett svar på en skriftlig fråga angående överenskommelsen gav ansvarigt statsråd Morgan Johansson (S) följande besked: ”I den sakpolitiska överenskommelsen mellan fyra partier från januari uttalas en viktig principiell inställning om att inte godkänna vapenexportaffärer till icke-demokratiska länder som deltar militärt i Jemenkonflikten så länge konflikten pågår. Det ankommer sedan på Inspektionen för strategiska produkter och, i förekommande fall, regeringen att pröva enskilda ärenden utifrån gällande lagstiftning och riktlinjer om och när ärenden anhängiggörs.” Johanssons svar och det faktum att regeringen ännu inte har agerat tyder på att överenskommelsen inte innebär någon förändring.

Vänsterpartiet är mycket kritiskt mot regeringens agerande i denna fråga och menar att man bör agera för att stoppa all vapenexport till staterna som ingår i den Saudiledda koalitionen. Riksdagen bör därför ge regeringen till känna att regeringen ska vidta åtgärder för att vapenexportaffärer till de icke-demokratiska länder som deltar militärt i Jemenkonflikten inte ska tillåtas.

Den planerade leveransen av Saabs radar- och stridsledningssystem Globaleye (en uppföljare till systemet Erieye som nämns i de franska dokumenten) till Förenade Arabemiraten måste stoppas. De läckta dokumenten som visar att Erieye används i Jemen säger också att Förenade Arabemiraten är huvudansvarigt för att upprätthålla blockaden av Jemen. Globaleye skulle markant öka deras förmåga att göra detta, och med ännu större effektivitet. Om exporten beviljas kommer den att få direkta och långvariga konsekvenser.

Det finns möjligheter inom det svenska regelverket att säga nej till följdleveranser och dra tillbaka redan godkända vapenaffärer om det finns särskilda skäl för det. Det brutala krig som pågår i Jemen och bevisen för att svenska vapen används i det bör ses som ett tillräckligt starkt skäl. Vänsterpartiet menar att regeringen måste ta sitt ansvar och agera. Regeringen bör stoppa vapenexportaffärer till Förenade Arabemiraten. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.2 Regeringens stöd till vapenexporten

När regeringen besöker land efter land som begår kraftiga brott mot de mänskliga rättigheterna och/eller är rena diktaturer i syfte att få dem att köpa svenska vapen agerar den rakt emot det regelverk som reglerar exporten av krigsmateriel och i strid med Sveriges politik för global utveckling och Agenda 2030.

I Filippinerna har tusentals människor dödats sedan president Duterte tillträdde i juni 2016. I vad som av Amnesty beskrivs som en dödandets ekonomi tjänar dödspatruller pengar på att mörda påstådda narkomaner och knarklangare. Detta har inte hindrat regeringen från att aktivt främja vapenexport till landet. Svenska företrädare talar sig varma för export av ubåtar och övervakningssystem i filippinsk press, och när näringsministern besökte landet i november 2016 var vapentillverkaren Saab en självklar del av delegationen. Samma vecka som en ny svensk ambassad invigdes i Manila öppnade Saab ett nytt försäljningskontor i samma stadsdel, och nu diskuteras en eventuell försäljning av JAS-plan till landet. Bläcket hade knappt torkat på fredsavtalet mellan den colombianska staten och Farcgerillan innan den svenska regeringen med näringsministern i spetsen inledde en offensiv för att sälja JAS-plan.

I februari 2019 arrangerades vapenmässan IDEX i Abu Dhabi, Förenade Arabemiraten. Bland de företag som marknadsförde sig mot en framväxande militärindustri i landet fanns svenska Saab. Trots den svenska regeringsöverenskommelsen om att inte exportera krigsmateriel till de krigförande parterna i Jemen får exporten till Förenade Arabemiraten fortsatt stöd av den svenska ambassaden. Under vapenmässan fördjupade Saab samarbetet med sin emiratiska partner Tawazun. Avtalet som skrevs under på plats är nästa steg mot en produktions- och utvecklingsverksamhet i Abu Dhabi. Vid signeringen på IDEX, liksom när Saab öppnade sin verksamhet i landet 2017, deltog den svenska ambassadören i Abu Dhabi, som en del av det svenska exportstödet. Enligt ambassadören påverkar inte överenskommelsen i 73-punktsprogrammet ambassadens uppdrag att stödja exporten av krigsmateriel till Förenade Arabemiraten, detta eftersom ställningstagandet inte inkluderades i regeringsförklaringen eller i utrikesdeklarationen. Ambassaden har täta förbindelser med Saab och ger stöd till företagets försäljning i landet bl.a. i möten mellan Saab och ledande emiratiska näringslivsrepresentanter.

Vänsterpartiet är mycket kritiskt mot regeringens stöd till export av krigsmateriel. Vi menar, och har motionerat om, att regeringens exportfrämjande inte bör inkludera export av krigsmateriel över huvud taget. I synnerhet bör främjandet inte riktas mot diktaturer och krigförande stater, i strid med regelverket för export av krigsmateriel, politiken för global utveckling och Agenda 2030.

Håkan Svenneling (V)

Lorena Delgado Varas (V)

Jens Holm (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Yasmine Posio (V)

Jessica Thunander (V)

Hanna Gunnarsson (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Birger Lahti (V)

Elin Segerlind (V)